

סוגיות אתיות באבחון והערכה

לנבדק ככל האפשר.

בהקשר זה נוסף כי בדומה לדרישה להתנהלות על פי אמות מידה ראויות של אתיקה, ידע ומיומנות מקצועית המפורטת בעיקרון ג' לקוד האתיקה ("עקרון עבודה מקצועית-אתית"), אשר על פיו פסיכולוגים יכירו בגבולות יכולותיהם האישיות וכן בגבולות התמחותם, הכשרתם ומיומנותם, פסיכולוגים העוסקים באבחון נדרשים להכיר גם בגבולות כלי ההערכה והמדידה שבהם השתמשו. עיקרון זה מחייב פסיכולוגים במשך כל עבודתם להקפיד ללמוד, להתעדכן ולהשתכלל מקצועית ומדעית דרך קבע ולהיות מסוגלים לנמק פעולותיהם המקצועיות לעצמם, לעמיתיהם וללקוחותיהם. הדבר אמור גם לגבי בחירת כלי האבחון שבהם ישתמשו בכל מקרה וגם בנוגע לאיסוף השיטתי של נתוני אבחון מקיפים שרק עליהם יכולות להסתמך מסקנות והמלצות אבחוניות.

שאלה נוספת שחוזרת בגרסאות שונות אל שולחנה של הוועדה היא **"למי אנחנו מחויבים לתת את דוח האבחון, והאם עלינו להעביר גם את חומרי הגלם?"** שאלה זו מתעוררת כאשר הלקוח, מייצגיו החוקיים ולעיתים בית המשפט, מבקשים דוח של הערכה או אבחון, או את חומרי הגלם. בסיטואציות שונות התשובה איננה מיידית ודורשת שיקול דעת מקצועי. על הפסיכולוג להיות ער למספר גורמים לפני שיעביר דוח פסיכולוגי או חומרי גלם למבקש.

תחילה נבחין בין מסירת **דוח האבחון**, שהינו בבחינת רשומה רפואית, לבין מסירת **חומרי גלם** של הערכה ואבחון, שכוללים רישומי הפסיכולוג המאבחן תוך כדי האבחון, רישומים שנערכו במהלך הדרכות והתייעצויות מקצועיות שמקיים לגביו (תרשומת אישית), טופסי המבחנים והשאלונים השונים, המבחנים הממוחשבים עצמם והקלטות של מבחנים, אם נערכו. בהקשר זה נדגיש כי פסיכולוגים ישתמשו בכלי אבחון ובטפסים תקינים לציינון, זאת לאחר שקיבלו הרשאה לכך מבעלי זכויות היוצרים או מנציגיהם החוקיים.

סעיף 8.5 בקוד האתיקה מבהיר כי בעוד שדוח האבחון הוא למעשה בבעלותו של הנבדק וחלים עליו כל הכללים של חוק זכויות החולה (התשנ"ו-1996), הרי שחומרי הגלם של האבחון אינם חלק מתיקו הפסיכולוגי של הלקוח. חומרים אלו שייכים בחלקם לפסיכולוג (תרשומת אישית) ובחלקם ליצרני המבחנים והשאלונים (שהם בעלי זכויות היוצרים של מפתח המבחן, חוברות המבחנים והתוכנות). אין חובת מסירה על חומרי הגלם והתרשומת האישית של הפסיכולוג, ולמעשה פסיכולוגים אף מנועים מלמסורם הן על מנת

התערבות פסיכולוגית העוסקת באבחון ובהערכה מתאפיינת בשלוש תכליות עיקריות: אבחון למטרות טיפוליות, אבחון למטרות השמה ואבחון לצורך מתן חוות דעת פסיכולוגית בהקשר משפטי. עמדתו האתית של הפסיכולוג בכל המצבים צריכה להיות זהה: לפעול לפי כללי החוק, האתיקה וחווה האבחון שלו עם הלקוח. כמו כן, עליו לאזן באופן מיטבי בין מחויבויותיו לנבחן לבין אלו של המערכת שביקשה את האבחון (ראו סעיף 8.1 בקוד האתיקה של הסתדרות הפסיכולוגים בישראל, 2017, להלן: קוד האתיקה).

במאמר הנוכחי נתייחס לאבחון בהקשר הטיפולי, אלא אם יצוין אחרת, שכן אלו רוב האבחונים שלגביהם הוועדה נדרשת. בחרנו להתמקד בשתי שאלות שפסיכולוגים העוסקים באבחון, גם המנוסים שבינינו, מתחבטים בהן לפרקים בעודם מבקשים לפעול באופן שתואם את כללי האתיקה המקצועית של הפסיכולוגים בישראל. האחת קשורה לשימוש הולם במבחנים פסיכולוגיים והשנייה נוגעת לקבלת החלטה בעניין מסירת דוח האבחון.

סוגיית השימוש ההולם בכלי אבחון והערכה מפורטת בסעיף 8.2 בקוד האתיקה והינה רלוונטית לכל סוגי האבחונים. אחת הדרישות העולות מסעיף זה היא הדרישה לשימוש בכלי אבחון אשר ידוע שמהימנותם ותקפותם מקובלים במדעי ההתנהגות ביחס למטרות האבחון. עוד מובהר בסעיף 8.5 בקוד האתיקה כי בהכנת ההערכות, ההמלצות והדוחות הפסיכולוגיים, יתבססו הפסיכולוגים על איסוף מדעי שיטתי ועל כלי אבחון מקובלים שיספקו בסיס הולם לממצאיהם.

אולם בשדה הקליני, אם במרפאות ציבוריות ואם בפרטיות, מוכרת לרובנו התופעה שבה נעשה לעיתים שימוש במבחנים ישנים, שגם אם נבדקו מהימנותם ותוקפם הרי שהיה זה לפני שנים רבות, והנורמות אינן עדכניות עוד או שאינן מתאימות לגיל הנבדקים או לתרבותם. לעיתים גם נעשה שימוש במבחנים שונים באופן "התרשומתי", שאינו מאפשר בדיקת מהימנות או תוקף כלל.

קוד האתיקה אינו מתייחס ישירות למציאות שמאלצת לעיתים שימוש בכלים מיושנים או בכאלו שלא ברור עד כמה השימוש בהם הולם. עם זאת, הדרישה לשימוש הולם בכלי המדידה מכילה בתוכה את הציפייה כי העוסקים בתחום יפעילו שיקול דעת מקצועי בבחירת כלי האבחון כך שיתאימו לשאלת האבחון ויוכלו לנמק את בחירתם בהסתמך על אמות מידה וסטנדרטים קליניים ומדעיים מקובלים ועל **ידע עדכני**. מלבד בסיס תיאורטי מקצועי עדכני, יש להביא בחשבון את מאפייני הנבדק (כגון שפה, גיל, מין, תרבות, מוצא אתני) על מנת להתאים את כלי האבחון

והן נמצאות בבתי החולים.

במקרה שמזמין הדוח אינו הנבדק (כדוגמת הערכות למטרות השמה ומיון), והנבדק הוא המבקש לעיין בחוות הדעת, במקרים שבהם הוסכם על כך מראש, נבדקים יוכלו בדרך כלל לקרוא את חוות הדעת, בחלקה או במלואה, או להעתיק ממנה קטעים, וזאת בהתאם לתנאי החוזה המקדים שנערך עם הנבדק.

בהקשר זה יש להביא בחשבון מיהו מזמין האבחון, מי המממן ומה יחסם לנבדק המאובחן, שכן לעיתים, לא חד הם, והצדדים השונים אף יכולים להחזיק באינטרסים שונים שאינם עולים בקנה אחד. לעיתים פסיכולוגים עורכים אבחונים שגופים שונים מממנים אותם (המוסד לביטוח לאומי, משרד הביטחון וכד') ולעיתים האבחון נעשה על פי הוראת בית המשפט. בכל מקרה כזה שבו מתקיימים ריבוי לקוחות, על המאבחן להבהיר לפני תחילת ההתערבות את טיב זיקותיו של הפסיכולוג ללקוחות השונים, כאשר זו כוללת את תכלית תפקידו ומחויבויותיו של הפסיכולוג לכל אחד מלקוחותיו, הבהרה לגבי גבולות הסודיות והחיסיון וגבולות השימוש במידע שיעלה למול הלקוחות השונים (סעיף 5.2 בקוד האתיקה).

בין אם מדובר בהערכות לצרכים שונים, ללקוח יחיד או ללקוחות שונים, נסגור מעגל ונחזור על הדברים: עמדתו האתית של הפסיכולוג בכל המצבים צריכה להיות זהה: לפעול לפי כללי החוק, האתיקה וחוזה האבחון שלו עם הלקוח. כמו כן, עליו לאזן באופן מיטבי בין מחויבויותיו לנבחן לבין אלו של המערכת שביקשה את האבחון (סעיף 8.1 בקוד האתיקה).

ועדת האתיקה של הפ"י

יונת בורנשטיין בר-יוסף - יו"ר

ד"ר אורלי שרף-קמפף, שלומית בן משה, אולגה בס,

ד"ר מיכה וייס, לימור מאירוביץ, רימון לביא

לשמור על ביטחון המבחנים כפי שמחייב הקוד האתי (סעיף 8.8 בקוד), והן מפאת האיסור על הפרת זכויות יוצרים. יחד עם זאת, במקרים שבהם עולה צורך מקצועי במסירת חומרי גלם או דרישה שכזו, ניתן למסור חומרי גלם רק לפסיכולוג בעל בקיאות באותם כלי אבחון. הנחיה זו נכונה גם במקרים שבהם בית משפט מורה למסור חומרי גלם, או אז ניתן לפנות אליו בכתב ולבקש שמסירת חומרי הגלם תהיה בהתאם לכללים אלה.

העברת האבחון הטיפולי לגורם אחר מלבד הלקוח כפופה להסכמת הנבדק או האפוסטרופוסים במקרה שהנבדק קטין או חסר ישע, אלא אם מתקיימים התנאים להסרת החיסיון על המידע, כפי שמפורטים בסעיף 4.3 של קוד האתיקה: "פסיכולוגים ימסרו מידע... רק למטרות מקצועיות חיוניות, על פי הוראות החוק, או בהסכמת הלקוח או מייצגיו החוקיים". הם אינם מחויבים בשמירת הסודיות במקרים שבהם על פי חוות דעתם המקצועית המטופל נמצא במצב של סיכון לעצמו או לאחרים, או כשעולה חשד שהמטופל הוא קורבן להזנחה או להתעללות נפשית במקרה של קטינים וחסרי ישע.

בבואנו להתייחס לנושא מסירת דוח האבחון, יש לבחון תחילה את זהות המבקש: האם הוא רשאי לעיין בחומרים הנדרשים, האם עיון בחומרים עלול לפגוע בו ומה כלל ההסכם שקדם לאבחון. ראשית יש להביא בחשבון את מצבו של הנבדק מבחינת כשירותו החוקית לקבל את החומרים (דין נבדק בגיר אינו כדון נבדק קטין או נבדק הנדרש לאפוסטרופוס). שנית, במקרים שבהם הפסיכולוג המאבחן סבור שקבלת רשומת האבחון או עיון בה עלולים להזיק לנבדק, עליו לציין זאת. במקרים כאלו ניתן לפנות לוועדת האתיקה הפועלת בתוקף חוק זכויות החולה כדי לבקש שחרור ממסירת רשומת האבחון. ועדות האתיקה מתוקף חוק זכויות החולה הן הוועדות שממונות על ידי משרד הבריאות,

ביטוח בריאות לחברי הפ"י

תכנית הביטוח הינה מהטובות והמתקדמות בישראל

בעלות נמוכה ביחס לתכניות ביטוח פרטיות!

הרחבה לביטוח המשלים של קופות החולים • כיסוי למגוון רחב של אירועים רפואיים
 כיסוי לתרופות שלא בסל הבריאות • ניתוחים בישראל ובחו"ל
 כיסוי לטכנולוגיות רפואיות מתקדמות

בברכת בריאות טאנה!

חידוש/הצטרפות באתר הפ"י www.psychology.org.il